

Spolufinancované z
programu Európskej únie
Erasmus+

Erasmus+

MODUL H

Zváranie elektrickým oblúkom

Podstata elektrického oblúka

Podstata elektrického oblúka

- Zváranie elektrickým oblúkom je veľmi rozšírený spôsob zvárania, v podstate sa jedná o elektrický výboj v plynoch.
- Podstatou zvárania je zmena elektrickej energie na tepelnú energiu, na zváranie je nutná veľká intenzita prúdu až 2000 A, avšak zváracie napätie je veľmi malé, do 50 V.

Podstata elektrického oblúka

- Elektrický oblúk vznikne za predpokladu, že napätie medzi elektródou a materiálom je vyššie ako ionizačné napätie plynu pri dostatočnej prúdovej hustote a trvalý elektrický výboj nastane, keď vznikajúce teplo zabezpečí ohriatie plynu na teplotu potrebnú pre tepelnú ionizáciu obklopujúcej atmosféry.

KUBÍČEK, J. DANĚK, L. KANDUS, B. *Technologie svařování a zařízení*. Učební texty pro kurzy svařovacích inženýrů a technologů. Plzeň: ŠKODA WELDING, s. r. o., 2011. s. 32.

Podstata elektrického oblúka

- Podľa zvolenej technológie je možné meniť výkon elektrického oblúka, jeho tvar, či jeho teplotu.
- Možnosti zvárania:
  - a) zváranie taviacou sa kovovou elektródou (ručné zváranie obalenými elektródami, zváranie MOG, zváranie pod tavidlom, zváranie v ochranných atmosférach MIG / MAG),
  - b) zváranie netaviacou sa volfrámovou elektródou (zváranie v ochrane plynu WIG).

KUBÍČEK, J. DANĚK, L. KANDUS, B. *Technologie svařování a zařízení*. Učební texty pro kurzy svařovacích inženýrů a technologů. Plzeň: ŠKODA WELDING, s. r. o., 2011. s. 32.

Podstata elektrického oblúka

- Fyzikálne a metalurgické deje prebiehajú v oblúku veľmi rýchlo, za vysokých teplôt a sú ovplyvňované:
  - a) geometrickým usporiadaním, polaritou a tvarom elektród,
  - b) chemickým zložením elektród, plazmy a okolitej atmosféry,
  - c) tepelnou vodivosťou plazmy, elektródy a základného materiálu.

KUBÍČEK, J. DANĚK, L. KANDUS, B. *Technologie svařování a zařízení*. Učební texty pro kurzy svařovacích inženýrů a technologů. Plzeň: ŠKODA WELDING, s. r. o., 2011. s. 32.

Charakteristiky elektrického oblúka

- Zapálenie oblúka
- Pri napätí zdroja nakrátko je napätie vyššie než pri stálom horení oblúka.
- Prvotné zapálenie elektrického oblúka je možné uskutočniť:
  - Krátkodobým spojením (dotykom) elektródy so základným materiálom a následným rozpojením.
  - Dotykom elektródy s materiálom pri prechode skratového prúdu vysokým prechodovým odporom na rozhraní elektródy - materiál sa na konci elektródy rozžeraví a po jej oddialení od materiálu v dôsledku tepelnej emisie elektrónov dôjde k ionizácii okolitého plynného prostredia a vzniku (zapáleniu) elektrického oblúka. Pre zapálenie oblúka stačí relatívne nízka intenzita prúdu.
- Medzi elektródou a zváraným materiálom sa vytvorí ionizované prostredie, ktoré iskrou ionizuje svoje okolie.
- Toto je obvyklé u striedavého prúdu a u jednosmerného prúdu je prechod iskrového výboja v oblúkovom výboji.

Základné oblasti zvaracieho oblúka

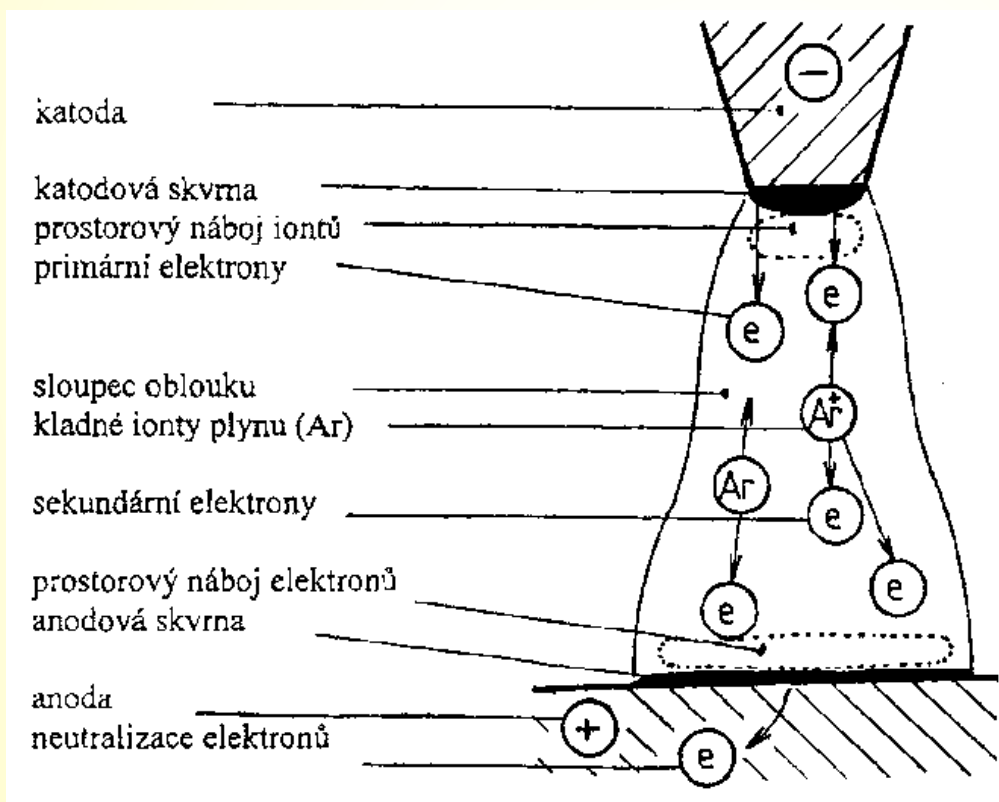
► Stípec oblúka

- Je to najväčšia časť elektrického oblúka, má tvar mierne sa rozširujúceho zrezaného kužela a je žiarivo svietiacou oblasťou ionizovaného plynu vo forme plazmy s vysokou teplotou, ktorej maximálna hodnota závisí od mnohých faktorov, hlavne od zloženia plynu a s tým súvisiaceho stupňa ionizácie a disociácie a od intenzity prúdu a hodnoty napätia.

KUBÍČEK, J. DANĚK, L. KANDUS, B. *Technologie svařování a zařízení. Učební texty pro kurzy svařovacích inženýrů a technologů.* Plzeň: ŠKODA WELDING, s. r. o., 2011. s. 33.

Časti elektrického oblúka

AMBROŽ, O. A KOL. *Technologie svařování a zařízení: učební texty pro kurzy svářečských inženýrů a technologů*. Ostrava: ZEROSS, 2001. s. 75.

Elektrický oblúk

- Stípec oblúka je vodivý, čo spôsobujú elektróny.
- Tie vznikajú v dôsledku termickej ionizácie.
- Viacatomové molekuly plynov sa za vysokých teplôt štiepia na atómy.
- Vznikajú kladné ióny, ktoré priťahuje katóda.
- Elektróny zaisťujú vedenie prúdu v stĺpci oblúku, pretože ich hmota je menšia ako hmota iónov, z toho dôvodu je ich pohyb v spáde napätia rýchlejší.

Katódová oblasť

- Je tvorená žeravou katódovou škvrnou, tj. ohraničenou oblasťou emitujúcou primárne elektróny, ktorá je v závislosti na geometrii a teplote katódy buď relatívne stabilná, alebo má tendenciu sa po povrchu katódy sťahovať.
- Hustota prúdu v katódovej škvrne je v dôsledku zúženia elektrického oblúka 10^4 A.cm^2 až 10^5 A.cm^2 .
- Kladné ióny, ktoré dopadajú na povrch katódovej škvرنy, sa neutralizujú a svoju ionizačnú energiu odovzdávajú katóde.
- Táto energia potom napomáha k termoemisi elektrónov.
- Bezprostredne ku katódovej škvrne prilieha oblasť katódového úbytku napätia s hrúbkou $i_k = 10^{-6} \text{ m}$ až 10^{-7} m .
- Na tej býva úbytok napätia $u_k = 10 \text{ V}$ až 16 V .
- Úbytok napätia spôsobuje priestorový náboj iónov, ktorý brzdí elektróny uvoľnené z katódy.

Anódová oblasť

- Je tvorená anódovou škvrnou, ktorou sú odvádzané (pohlcované) a neutralizované dopadajúce elektróny, ich kinetická energia sa mení na energiu tepelnú.
- V oblasti anódovej škvry sa nachádza priestorový náboj elektrónov, ktorý spôsobuje anódový úbytok napätia $U_A = 4 \text{ V}$ až 8 V pri hrúbke $l_A = 10^{-5} \text{ m}$ až 10^{-6} m .
- Úbytok napätia v anódovej oblasti sa takmer nemení so zvyšovaním prúdu.
- Kritický je prúd, pri ktorom teplota povrchu anódy dosiahne bod varu materiálu anódy.
- Pri nadkritickom prúde sa dostávajú vplyvom varu do anódovej oblasti pary kovu, z ktorého je anóda, a to vedie k zníženiu ionizačného potenciálu zmesi plynov a k zníženiu úbytku napätia na anódovej oblasti.

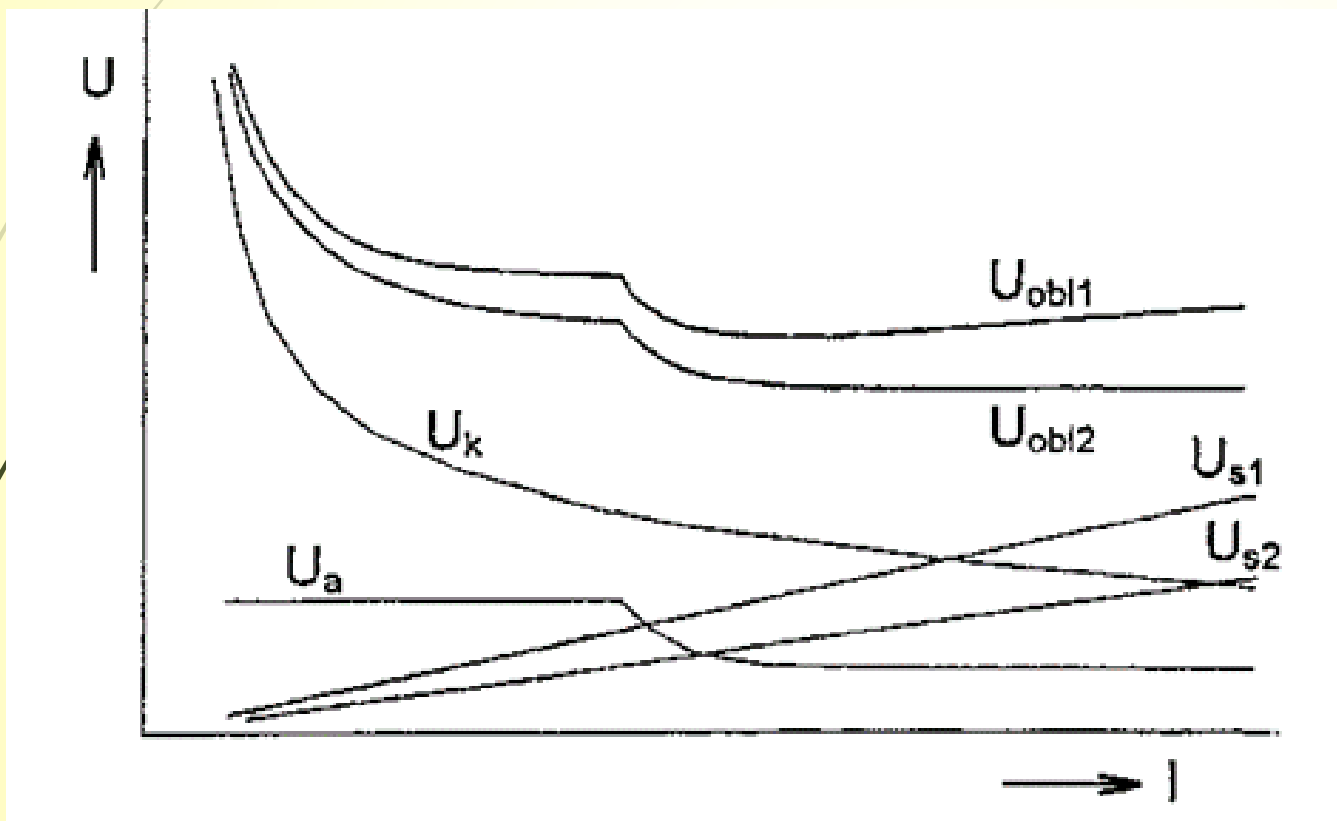

Voltampérová charakteristika oblúka

- Voltampérová charakteristika oblúka zobrazuje závislosť napätia na oblúku od zváracieho prúdu pri konštantnej dĺžke oblúka.
- Pokiaľ sa mení dĺžka oblúka, mení sa aj napätie, lebo dlhšiemu stĺpcu oblúka zodpovedá väčší úbytok napätia pri približne lineárnej závislosti.
- Na vlastný tvar, polohu a strmosť tzv. statickej charakteristiky oblúka má vplyv chemické zloženie elektródy, zloženie plazmového plynu, geometria hrotu elektródy aj jej priemer.
- Voltampérové charakteristiky oblúka sa budú pre jednotlivé zváracie technológie líšiť v závislosti od parametrov prostredia a podmienok, pri ktorých sa bude oblúk uskutočňovať.

Voltampérová charakteristika oblúka

U_a - voltampérová charakteristika anódovej oblasti

U_k - voltampérová charakteristika katódovej oblasti

U_{s1} , U_{s2} - voltampérová charakteristika stĺpca oblúka pre dĺžky l_1 , l_2

U_{obl1} , U_{obl2} - voltampérová charakteristika celého oblúka pre dĺžky l_1 , l_2 (Dĺžka oblúka $l_1 >$ Dĺžka oblúka l_2)

Stabilita oblúka

- Stabilita procesu zvarania sa posudzuje ako dynamické správanie celého zvaracieho systému a je podmienená stabilitou elektrického oblúka, ktorá je závislá od technológii zvarania rovnako ako od vlastností zvaracích zdrojov.
- Stabilita sa prejavuje tým, že je lepšia prípadne horšia húsenica, ďalej je zaistená rovnomernosť horenia elektrického oblúka.
- Závisí najmä od vlastností zvaracieho zdroja, zvolených parametrov zvarania, druhu elektródy, prípadne druhu zvoleného ochranného plynu.

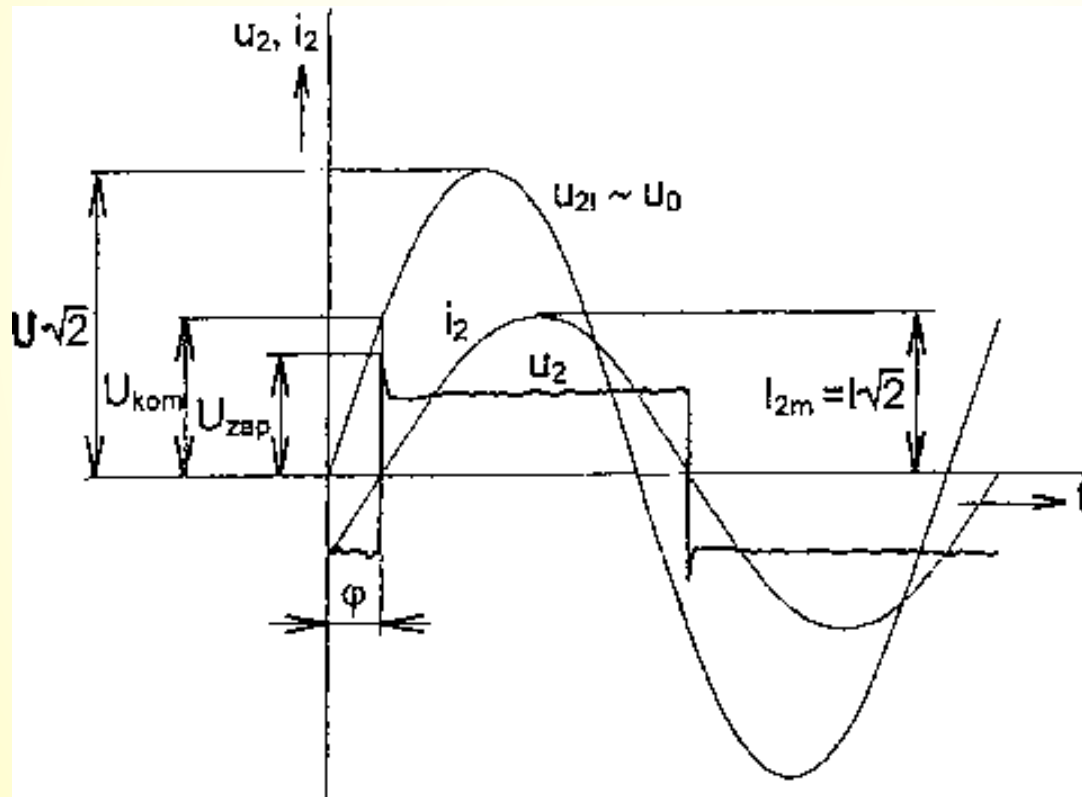

Elektrický oblúk v obvode striedavého prúdu

- Všeobecne platí, že sa ľahšie zabezpečuje stabilita horenia oblúka pri zváraní jednosmerným prúdom než prúdom striedavým.
- Oblúk napájaný striedavým prúdom horí menej pokojne ako jednosmerný oblúk z toho dôvodu, že zhasína po dobu, kedy napätie na oblúku klesne pod napätie ionizačné a znovu sa zapáľuje pri napätí podstatne vyššom.
- Tento fakt je spôsobený tým, že ako napätie, tak i intenzita prúdu mení svoju veľkosť a smer.
- Pre znovuzapálenie oblúka je nutné zvýšiť zápalné napätie.
- To je možné zaistiť vytvorením fázového posuvu medzi prúdom a napätím napr. zapojením indukčnosti do elektrického obvodu (modernejšej tlmivky do obvodu zváracieho zdroja).

Časový priebeh napätia na oblúku pri zváraní striedavým prúdom

U_2 - priebeh napätia na oblúku;
 I_2 - striedavý prúd idúci oblúkom;
 U_{2t} - priebeh napätia zdroja;
 U_{zap} - zápalné napätie;
 U_{kom} - komutačné napätie;
 p - fázový posun medzi prúdom a napätím zdroja; $U_{kom} > U_{zap}$

Prenos materiálu elektrickým oblúkom

- Faktory pôsobiace na prenos materiálu elektrickým oblúkom:
  - chemické zloženie kovu elektródy,
  - zloženie obalu, tavidlá, ochranného plynu,
  - dĺžka voľného konca elektródy,
  - rýchlosť podávania.
- Pre stabilitu horenia oblúka je nutné zachovať rovnováhu a to medzi rýchlosťou podávania elektródy, rýchlosťou tavenia a prenosu kovu.

Možnosti prenosu kovu elektrickým oblúkom

- Zváranie elektrickým oblúkom taviacou sa kovovou elektródou v ochrannom plyne vytvára veľkú škálu možností prenosu materiálu z taviacej sa elektródy do zvarového kúpeľa predovšetkým v závislosti od prúdu, napätia na oblúku, priemeru elektródy a zloženia ochranného plynu.

Spôsoby prenosu zvarového kovu

- V závislosti na vyššie uvedených aspektoch zvarovania možno rozlišovať tieto spôsoby prenosu kovu:
  - sprchový prenos
  - kvapkový prenos
  - skratový prenos

Sprchový prenos

- Pre ktorý je charakteristický relatívne dlhý oblúk, vysoká prúdová hustota a vyššie napätie na oblúku ($U_s = 28 \text{ V}$ až 40 V ; $i_s = 200 \text{ V}$ až 500 A).
- Tekutý kov prechádza oblúkom ako prúd oddelených drobných kvapiek.
- Tento spôsob prenosu sa vyskytuje hlavne pri zváraní v ochranných plynoch bohatých na argón.
- Z elektródy sa uvoľňuje jedna kvapka kovu pri použití pulzného prúdu.

Kvapkový prenos

- Je charakteristický pre zváranie v ochrannom plyne CO_2 , kedy pri parametroch zvárania ($U_s = 24 \text{ V}$ až 28 V ; $i_s = 200 \text{ A}$ až 300 A) a kratším oblúkom sa odtavujú väčšie kvapky kovu frekvenciou 5 až 10 kvapiek za sekundu.
- So zvyšujúcim sa prúdom veľkosť rozmeru kvapiek klesá a zvyšuje sa frekvencia ich oddeľovania.

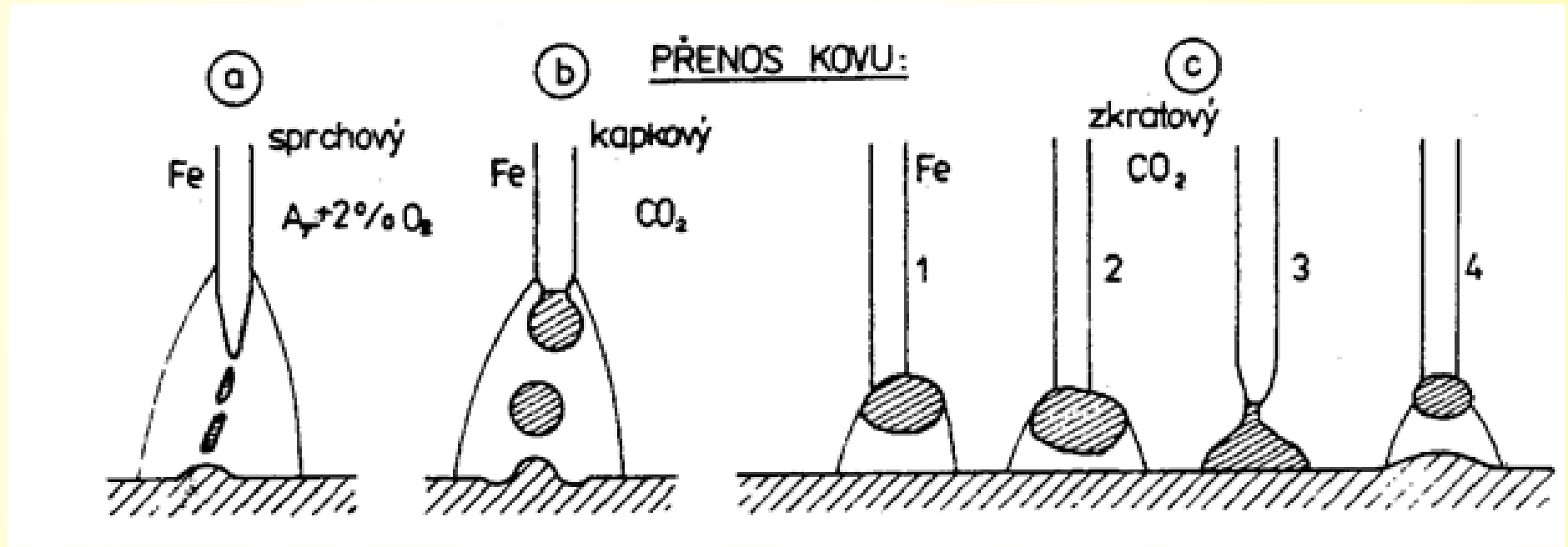

Skratový prenos

- Pri krátkom oblúku, ktorý sa vyznačuje pravidelným striedaním fázy horenia oblúka a fázy skratu, pri ktorom sa kvapka roztaveného kovu na konci elektródy dotkne tavného kúpeľa, vytvorí skrat a po jeho prerušení sa opäť zapáli oblúk.
- Prúdová hustota je stredná až malá, taktiež napätie na oblúku ($U_s = 14 \text{ V}$ až 22 V ; $i_s = 50 \text{ A}$ až 200 A).

Spôsoby prenosu kovu elektródy v oblúku

KUBÍČEK, J. DANĚK, L. KANDUS, B. *Technologie svařování a zařízení. Učební texty pro kurzy svařovacích inženýrů a technologů.* Plzeň: ŠKODA WELDING, s. r. o., 2011. s. 36.

Prenos kovu elektródy v oblúku

- Pri prenose nataveného materiálu elektródy do zvarového kúpeľa sa uplatňuje zložitý systém silového pôsobenia.
- Veľkosť, smer a výslednica síl ovplyvňujúca tvar, veľkosť a frekvenciu kvapiek kovu elektródy sú určované týmito faktormi:
  - technologické parametre zvarovania,
  - prúd, napätie, prúdová hustota, priemer elektródy, polarita,
  - fyzikálne vlastnosti roztaveného kovu,
  - povrchové napätie, viskozita, teplota tavenia, bod varu,
  - vlastnosti ochranného plynu,
  - teplota, tepelná vodivosť, chemické interakcie.

Účinky elektrického oblúka

- Tepelné účinky oblúka
- Mechanické účinky oblúka

Tepelné účinky oblúka

- Elektrický oblúk je intenzívnym zdrojom tepla, z hľadiska tavného zvarovania má veľmi priaznivé vlastnosti.
- Tepelný účinok oblúka sa koncentruje na pomerne malú plochu a účinnosť prenosu energie do zvarovaného materiálu je dobrá.
- Prostredníctvom parametrov zvarovania možno v súvislosti s tepelnými a mechanickými účinkami oblúka ovplyvňovať aj zvarový spoj z hľadiska jeho geometrie (šírka a hĺbka prievaru, šírka tepelne ovplyvnenej oblasti) a tiež veľkosťou napätia a deformácie vo zvarovanom materiáli.

Tepelné účinky oblúka

- Množstvo tepla vzniknutého v jednotlivých oblastiach oblúka je všeobecne úmerné príslušnému úbytku napätia a časovému účinku prúdu (napr. na anóde $q_a = U_a \cdot i_s \cdot t$).
- Najviac tepla sa preto vyvinie v anódovej oblasti (kde sa premieňa kinetická energia dopadajúcich nosičov nábojov - elektrónov na teplo), menej v oblasti katódovej (katóda je ochladzovaná termoemisiou elektrónov) a najmenej v stĺpci oblúka.
- Teplota anódy je o 200 ° C do 500 ° C vyššia ako teplota katódy.

Tepelné účinky oblúka

- Teplota oblúka a roztaveného kovu elektródy a základného materiálu patrí k najdôležitejším faktorom, ktoré určujú fyzikálne, chemické a metalurgické vlastnosti zvaracieho procesu.
- Na teplote závisí stupeň disociácie a ionizácie plynu v oblúku, rozpustnosť plynov v kove, tavenie elektródy a prenos kovu oblúkom.
- Na tepelnú bilanciu oblúka má rozhodujúci vplyv smer prúdenia plazmy a prenos tepla vedený medzi plazmou a roztaveným zvarovým kúpeľom.
- Teplota v stĺpci oblúka závisí okrem tepelného príkonu aj od tepelnej vodivosti plynu, v ktorom oblúk existuje a je tým vyššia, čím je horší odvod tepla, tzn. čím je tepelná vodivosť okolia nižšia.

Tepelné účinky oblúka

- Z plynov bežne sa vyskytujúcich pri zváraní je tepelne najmenej vodivý argón, najvodivejší je oxid uhličitý.
- Preto pri rovnakom tepelnom príkone a rovnakej dĺžke má najväčší priemer stípcu a najvyššiu teplotu oblúk v argóne, najmenší priemer stípcu a najnižšiu teplotu oblúk v oxide uhličitom.
- Maximálne teploty oblúka sú v strede a na okraji klesajú.

Tepelné účinky oblúka

- Pri zváraní obalenou elektródou sa teplota oblúka pohybuje medzi $4200\text{ }^{\circ}\text{C}$ do $6400\text{ }^{\circ}\text{C}$, pri zváraní pod tavivom $6200\text{ }^{\circ}\text{C}$ do $7800\text{ }^{\circ}\text{C}$, v ochrannej atmosfére WIG $6500\text{ }^{\circ}\text{C}$ do $9000\text{ }^{\circ}\text{C}$ a pri zváraní MIG / MAG sa teploty pohybujú v rozmedzí $8000\text{ }^{\circ}\text{C}$ do $15000\text{ }^{\circ}\text{C}$.

KUBÍČEK, J. DANĚK, L. KANDUS, B. Technologie svařování a zařízení. Učební texty pro kurzy svařovacích inženýrů a technologů. Plzeň: ŠKODA WELDING, s. r. o., 2011. s. 38.

Tepelné účinky oblúka

- Pri zváraní taviacou sa elektródou je tepelná účinnosť procesu vždy vyššia ako u metódy WIG, lebo teplo vzniknuté na elektróde sa nestráca, využije sa k roztaveniu prídavného materiálu, ktorý prechádza v tvare kvapiek do zvarového kovu.

Mechanizmy, ktoré sa podieľajú na prenose energie oblúku do zváraného kovu

- priame vybavenie tepla na základnom materiáli,
- prenos tepla prúdom žeravej plazmy a pohltenie časti energie žiarenia oblúka,
- prenos tepla z elektródy do zvarového kúpeľa kvapkami kovu,
- teplo získané premenou z kinetickej energie dopadajúcich kvapiek kovu.

Mechanické účinky oblúka

- ▶ Mechanické účinky oblúku sa prejavujú značným silovým pôsobením na tavný kúpeľ a tým dávajú predpoklad dosiahnutia hlbokého závaru.
- ▶ Najvýznamnejšie vplyvy sú:
  - ▶ sila prúdu plazmy stĺpca oblúka vytvárajúca tlak, ktorý smeruje kolmo na povrch zvarového kúpeľa, stláča jej stred a prispieva k zvyšovaniu pomeru hĺbky a šírky zvarovej húsenice (najvyššieho tlaku sa dosahuje pri zváraní v CO_2 , najnižšieho u He),
  - ▶ kinetická energia kvapiek roztaveného prídavného materiálu prenášaných a urýchľovaných prúdom plazmy,
  - ▶ reaktívny tlak pár unikajúcich z aktívnej oblasti tavného kúpeľa a tlak prúdu kovových pár z prehriateho povrchu elektródy.
- ▶ Na prúdení tekutého kovu vo zvarovom kúpeľi sa podieľajú ešte navyše elektromagnetické sily spôsobené elektrickým prúdom prechádzajúcim cez tavný kúpeľ, sily povrchového napätia a vztlakovej sily súvisiace s rozdielnou hustotou tekutého kovu.

Vplyv magnetických polí na oblúk

- Okolo každého vodiča prúdu a teda aj oblúka, ktorým preteká elektrický prúd, vzniká magnetické pole, ktoré sa prejavuje svojimi silovými účinkami predovšetkým v oblasti elektrického oblúka.

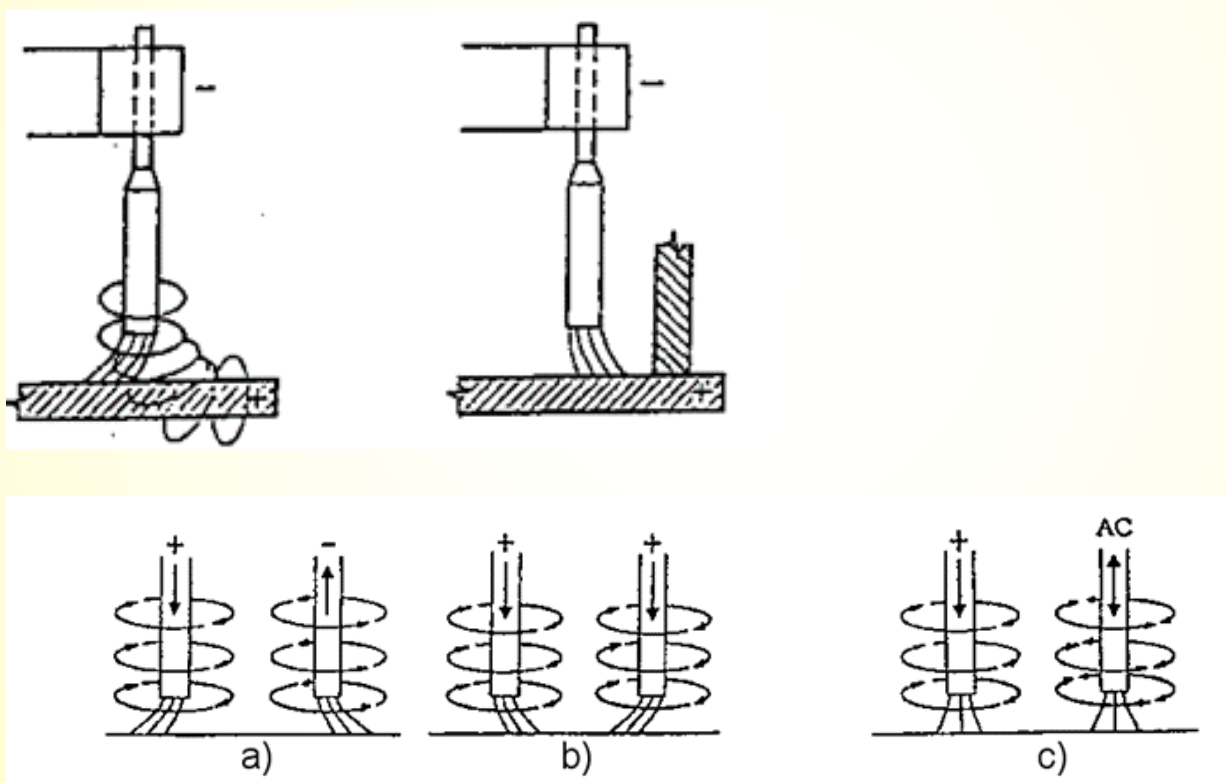

Fúkanie oblúka

- Vzhľadom k malej tuhosti oblúka ako plynného a veľmi pružného vodiča elektrického prúdu môžu mať aj malé sily magnetického poľa, za následok vychyľovanie elektrického oblúka od smeru osi elektródy v rozsahu majúcom nepriaznivý vplyv na tvorbu zvarovej húsenice.
- Dôsledkom je potom nevzhľadný a nekvalitný zvar.
- Tento jav sa nazýva fúkanie oblúka a príčinou je jednak magnetické pole vznikajúce okolo každého vodiča prúdu, ale tiež nerovnomerné rozdelenie prúdu vo zváranom predmete a členitosť zvárannej konštrukcie. Zmierniť nepriaznivé dôsledky tohto javu sa dá dosiahnuť umiestnením prívodnej zvierky čo najbližšie k miestu zvárania, naklonením elektródy proti smeru fúkania oblúku pod.
- Pri zváraní striedavým prúdom sú ťažkosti s fúkaním oblúka podstatne menšie než u prúdu jednosmerného.

Magnetické fúkania oblúka

Popis:

- a) pri nevhodnom, pripojenie uzemňovacieho kábla,
- b) pri zváraní blízko rebier,
- c) u dvoch oblúkov vedľa seba

Otázky na zamyslenie

1. Vysvetlite podstatu elektrického oblúka a podmienok jeho vzniku.
2. Aké sú spôsoby zapalovania elektrického oblúka?
3. Popíšte základnej časti elektrického oblúka.
4. Ako a čím hodnotíme stabilitu elektrického oblúka?
5. Opíšte druhy prenosu kovu elektrickým oblúkom.
6. Ktoré sily a ako pôsobia na kvapky roztaveného kovu prenášané oblúkom?
7. Ktoré faktory ovplyvňujú smer pôsobenia elektromagnetickej sily v oblúku?
8. Ako sa prejavujú tepelné účinky elektrického oblúka?
9. Popíšte mechanické účinky elektrického oblúka.
10. Čo je "fúkanie oblúka" a čím je spôsobené?

Doporučená literatura a informačné zdroje

- AMBROŽ, O. A KOL. Technologie svařování a zařízení: učební texty pro kurzy svářečských inženýrů a technologů. Ostrava: ZEROSS, 2001, 395 s. Svařování. ISBN 80-85771-81-0.
- KUBÍČEK, J. DANĚK, L. KANDUS, B. Technologie svařování a zařízení. Učební texty pro kurzy svařovacích inženýrů a technologů. Plzeň: ŠKODA WELDING, s. r. o., 2011, 242 s.